

Marcin Kolasa (Muzeum Historii Kielc)

Nabytki Muzeum Historii Kielc w 2022 r.

Streszczenie: W artykule przedstawiono najważniejsze obiekty, które trafiły do Muzeum Historii Kielc od stycznia do końca grudnia 2022 r.

Słowa kluczowe: muzealnictwo, zbiory, kolekcje, pamiątki rodzinne

W 2022 r. w Muzeum Historii Kielc wpisano do zbiorów 210 pozycji inwentarzowych (601 sztuk), z czego 86 trafiło do księgi inwentarzowej „Historia”, 10 do księgi inwentarzowej „Sztuka” oraz 114 do księgi pomocniczej. Zasób biblioteczny uzupełniony został o 249 pozycji inwentarzowych.

Wśród najciekawszych archiwaliów można wymienić dwie nominacje oficerskie, które w czasie powstania styczniowego otrzymał Teodor Kłodawski¹. Pierwszy dokument pochodzi z 27 listopada 1863 r. Widnieją na nim podpisy Naczelnika Wojskowego Województwa Krakowskiego płk. Zygmunta Chmieleńskiego i szefa jego sztabu adiutanta Piotra Dolińskiego. Drugi, z 10 stycznia 1864 r., podpisany został przez Naczelnika Sił Zbrojnych gen. Józefa Hauke-Bosaka i szefa jego sztabu adiutanta Dolińskiego (w tekście obu nominacji mylnie zapisano, że dokument wystawiono na Teofila).

Do zbiorów włączone zostały dokumenty z lat trzydziestych XX w. dotyczące służby wojskowej w 4 Pułku Piechoty Leg. w Kielcach oraz szkolenia lotniczego ppor. Kazimierza Chylińskiego². Są to m.in.: patent oficerski, świadectwo ukończenia Dywizyjnego Kursu Podchorążych Rezerwy Piechoty, *Dziennik Lotów Szybowcowych* ze Szkoły Szybowcowej Polichno – Pińczów, wojskowe orzeczenie lotniczo-lekarskie kandydata do służby wojskowej w powietrzu, wojskowe

1 Teodor Kłodawski (1842–1915) – urodził się w Gartatowicach w dzisiejszym pow. pińczowskim, podczas powstania styczniowego walczył w oddziałach mjr. Józefa Oksińskiego, płk. Zygmunta Chmieleńskiego i gen. Józefa Hauke-Bosaka. Po bitwie pod Małogoszczem został wzięty do niewoli przez Rosjan i zesłany na Sybir. Do ojczyzny wrócił dopiero po 23 latach. Zamieszkał w Kielcach, gdzie ożenił się z córką zamożnego kupca Marią Degelman. Wkrótce sam zajął się handlem, został też radnym miejskim i dyrektorem Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego. Synami Teodora Kłodawskiego byli znani regionaliści, działacze kieleckiego oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego – Jan i Józef.

2 Kazimierz Chyliński (1913–1939) – urodził się w Kielcach, absolwent gimnazjum im. Stefana Żeromskiego, oficer 4 Pułku Piechoty Leg., odbył szkolenie na pilota (Szkoła Szybowcowa L.O.P.P. w Polichnie i Oficerska Szkoła Pilotów w Centrum Wyszkożenia Oficerów Lotnictwa w Dęblinie), zginął w niewyjaśnionych okolicznościach podczas walk w czasie kampanii wrześniowej 1939 r.



1, 2. Nominacje oficarskie Teodora Kłodawskiego, 1863 i 1864 r. Źródło: MHKi/H/2522,2523.

orzeczenie lotniczo–lekarskie kandydata uznanego za zdolnego do służby jako pilot zawodowy, zaświadczenie o przeszkoleniu na samolocie RWD-8, dwa listy i pocztówka z Dębłina, prośba o przeniesienie do grupy oficerów lotnictwa.

Do interesujących archiwaliów należą także: książka meldunkowa z domu przy ul. Wspólnej należącego do przedwojennego prezydenta Kielc Juliusza Potockiego³, dokument przyrzeczenia sprzedaży nieruchomości, której właścicielami byli spadkobiercy najbogatszego kielczanina początków XX w. Henryka Nowaka⁴, legitymacja Związku Pracowników Skarbowych RP i zaproszenie na bal organizowany przez Legion Młodych w salach Domu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego (obecnie Wojewódzki Dom Kultury).

Muzeum otrzymało bogaty zbiór dokumentów związanych z Antonim Pacanem⁵, mistrzem ślusarskim, pracownikiem Huty „Ludwików” i Kieleckiego Przedsiębiorstwa Robót Mostowych. Z okresu dwudziestolecia międzywojennego są to m.in.: książeczka czeladnicza wydana przez Kielecką Izbę Rzemieślniczą, legitymacja ubezpieczeniowa z Ubezpieczalni Społecznej w Kielcach, zaświadczenia o przeszkoleniu w obronie przeciwgazowej i o odbyciu kursu dla służby odkażającej, legitymacja do odznaki pamiątkowej 4 Pułku Piechoty Leg., zaświadczenie o odbyciu kursu podoficerskiego ze Związku Strzeleckiego w Kielcach, świadectwo ukończenia kursu wieczorowego ze Związku Rezerwistów w Kielcach, dowód osobisty wydany przez kielecki magistrat. Z okresu okupacji pochodzą m.in.: dwie kenkarty oraz Arbeitsausweis (karta służbowa) i Werk-Ausweis (identyfikator służbowy), Lager-Ausweis (przepustka obozowa) i Einlähkarte (karta wstępu) z Huty „Ludwików” (w czasie wojny Zieleniewski Maschinen- und Waggonbau G.m.b.H, Werke Ludwigshutte). Dokumenty powojenne to: pozwolenie na prowadzenie pojazdów, zaświadczenia o dokonaniu udoskonalenia technicznego, książeczka

3 Juliusz Potocki (1876–1942) – urodził się w Jędrzejowie, po kilku latach rodzina przeniosła się do Kielc, gdzie jego ojciec Julian prowadził zakład rymarski. Ukończył szkołę górniczą w Dąbrowie Górniczej, pracował w kopalniach, m.in. w Sosnowcu i w Ukrainie. Około 1910 r. powrócił do Kielc. Związany z prawicą, w marcu 1919 r. dostał się do kieleckiej rady miejskiej. Przez wiele lat był wiceprezydentem miasta. W 1927 r. po tragicznej śmierci Mieczysława Łukasiewicza pełnił obowiązki prezydenta Kielc. Zmarł w 1942 r. Został pochowany w Kielcach.

4 Henryk Salomon Nowak (1860 – po 1915) – potentat branży drzewnej, dorobił się ogromnego majątku na dostawach dla kolei, stając się jednym z najbogatszych mieszkańców Kielc. Uruchoił dwa tartaki i składy drewna, które w 1895 r. utworzyły „Przedsiębiorstwo Przemysłowo – Leśne – Tartaki Parowe oraz Składy Materiałów Drzewnych”. Był właścicielem folwarków: Głębozka, Piaski, Czarnów oraz terenów położonych wzdłuż rzeki Silnicy. Po wybuchu I wojny światowej współpracował z Obywatelskim Komitetem m. Kielc, wspierając swym majątkiem chorych i biednych mieszkańców. W 1915 r. został aresztowany przez Rosjan, a gdy odmówił dania łapówki, wywieziono go w głąb Rosji, gdzie zmarł.

5 Antoni Pacan (1905 – ?) – urodził się w Opocznie, służył w plutonie łączności stacjonującego w Kielcach 4 Pułku Piechoty Leg., po odbyciu służby wojskowej zdobył uprawnienia czeladnika, a następnie mistrza ślusarskiego i rozpoczął pracę w Hucie „Ludwików”. Był członkiem Związku Strzeleckiego, Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej oraz Polskiego Czerwonego Krzyża. Po wojnie pracował w Kieleckim Przedsiębiorstwie Robót Mostowych, był twórcą patentów i usprawnień racjonalizatorskich, wielokrotnie nagradzany i odznaczany, członek kieleckiego Aeroklubu i oddziału Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego.

racjonalizatora produkcji i legitymacja pracownicza z Kieleckiego Przedsiębiorstwa Robót Mostowych, książeczka czeladnicza i legitymacja mistrzowska wydane przez Kielecką Izbę Rzemieślniczą, legitymacja członkowska Koła Lotniczego przy Aeroklubie Kieleckim, legitymacja członkowska Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, legitymacje odznaczeń państwowych i branżowych.

Muzeum pozyskało także: dyplom „Za zasługi dla Kielecczyzny” (z odznaką), druk okolicznościowy „Liścienie” z 1958 r. poświęcony obchodom 50-lecia gimnazjum Jana Śniadeckiego w Kielcach, album pamiątkowy, broszury, wycinki i dokumenty związane z działalnością Biura Zbytu Elementów Maszynowych „Elma” w Kielcach oraz katalog wysyłkowy Spółdzielczego Domu Handlowego „Społem” w Kielcach oferujący obuwie, odzież, tkaniny, artykuły dekoracyjne i gospodarstwa domowego. Z kolei w różnorodnym zbiorze druków i dokumentów po nauczycielce Jadwidze Delegiewicz (1930 – ?) znajdują się m.in.: świadectwa ze szkół kieleckich, nakaz pracy, wezwanie na szczepienie przeciwko durowi brzuszemu, książka gwarancyjno-obsługowa samochodu FSO Syrena, instrukcja składania zestawu meblowego „Łask”, talony na zakup wyrobów przemysłowych, kartki na benzynę, talon na wymianę złotych na ruble i książeczka oszczędnościowa Pracowniczej Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej.

Muzeum otrzymało duży zbiór pamiątek po rodzinie Rosińskich, głównie dokumenty i druki dotyczące Jerzego Rosińskiego⁶, kompozytora muzyki chóralnej i organowej, organisty kieleckiej katedry. Są wśród nich afisze i programy festiwali muzycznych, medal papieski za całokształt twórczości oraz poświęcona mu praca magisterska⁷.

Jak co roku do muzeum trafiło wiele interesujących fotografii dokumentujących zmiany przestrzenne miasta, ważne wydarzenia i postacie oraz życie codzienne mieszkańców. Niezmiernie ciekawe są fotografie ze zbiorów Józefa Kłodawskiego, znanego kieleckiego regionalisty, członka kieleckiego oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego⁸. Jest wśród nich kilkadziesiąt fotografii Kielc i okolic, a na nich m.in.: pałac biskupi i katedra kielecka, zabudowania fabryczne w Białogonie, ruiny zamków w Chęcinach, Bodzentynie i Mokrsku, dworek zwany „Kałamarzykiem” z Suchedniowa, bóżnica w Pińczowie, cmentarz w Nowym

6 Jerzy Rosiński (1927–2008) – urodził się w Kielcach, kompozytor muzyki chóralnej i organowej, od 1958 r. organista kieleckiej katedry. Od 1958 r. prowadził chór katedralny, a od 1976 r. chór duszpasterstwa kieleckiego. Wielokrotnie nagradzany, m.in. w 2005 r. otrzymał medal papieski „Pro Ecclesia et Pontifice” za całokształt twórczości. Jego ojcem był Józef Rosiński nauczyciel muzyki w kieleckim gimnazjum im. J. Śniadeckiego i organista.

7 Anna Natalia Olbryś, *Jerzy Rosiński – kontynuator i animator życia muzycznego w Kielcach*, Kielce 2013, maszynopis pracy magisterskiej przygotowanej na Wydziale Pedagogicznym i Artystycznym Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach pod kierunkiem dr. hab. prof. UJK Wiktora Łyjaka.

8 Józef Kłodawski (1898–1967) – urodził się w Kielcach, absolwent kieleckiej Szkoły Handlowej i Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie, członek kieleckiego oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, jeden z założycieli sekcji fotograficznej oddziału, członek założyciel Kieleckiego Towarzystwa Naukowego, przewodnik świętokrzyski i krajoznawca, wieloletni członek zarządu okręgu PTTK.

Korczynie, mogiła powstańcza w Grochowiskach i stara zagroda w Bielinach. Część fotografii została nagrodzona w konkursie pt. „Kielce wczoraj i dziś”, który odbył się na przełomie 1959 i 1960 r., a zorganizowany został przez: Prezydium Miejskiej Rady Narodowej, Miejski Komitet Frontu Jedności Narodu, kielecki oddział Polskiego Towarzystwa Fotograficznego i redakcję gazety „Słowo Ludu”.

Zbiory ikonograficzne wzbogaciły się o trzy albumy fotograficzne oraz kilka pojedynczych fotografii związanych z kielecką rodziną Tokarskich. Kazimierz i Józefa Tokarscy w latach dwudziestych przyjechali do Kielc z Lublina. Józefa prowadziła w Kielcach sklep z wyrobami tytoniowymi i galanterią przy ul. Sienkiewicza 15. Córka Jadwiga poślubiła zasłużonego żołnierza I Brygady Legionów i podpułkownika Wojska Polskiego Jana Kruka Śmigła. Syn Kazimierz Tokarski był uznanym śpiewakiem operowym i aktorem okresu międzywojennego. Zbiór obejmuje fotografie rodzinne, portrety, fotografie z uroczystości, plenerowe i we wnętrzach.

Do kolekcji okolicznościowych tableau dołączyło pamiątkowe tableau absolwentów Szkoły Górniczej w Dąbrowie z 1896 r.

Ciekawostką jest tzw. leprello (harmonijka, parawanik) z 1953 r. zatytułowane „Czy pamiętasz? Ze stron kieleckich”, składające się z dziesięciu fotografii dokumentujących Kielce i region (m.in.: Karczówka, Oblęgorek, Radostowa, Zagnańsk, Sandomierz).

Wśród darów znalazła się kronika z wyjazdu przedstawicieli FŁT „Iskra” do Winnicy w 1985 r. z wklejonymi fotografiami i pocztówkami.

Do inwentarza wpisano też ciekawe varia: fotel, maszynę do borowania i akcesoria z pracowni protetycznej Stanisława Jarosa, m.in.: piec do podgrzewania form protetycznych, palnik z miechem nożnym, tłocznę do gilz, puszkę polimeryzacyjną, pierścienie odlewnicze, zgryzadło zawiasowe i zbiór kompletów zębów porcelanowych z lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w.

Kolekcję akcesoriów fotograficznych powiększyło dziesięć opakowań na materiały fotograficzne, m.in. z kieleckiej Wytwórni Fotochemicznej „Orion” należącej przed II wojną światową do Koplą Gringrasa.

Pozyskano trzy ponadstuletnie noże masarskie ze sklepu mięsnego Franciszka Kluzka, działającego w okresie międzywojennym przy Rynku w Chęcinach. Muzeum otrzymało też trzy kieliszki, datowane na przełom XIX i XX w. Jeden z nich to tzw. karcziak, który ma na brzegu czaszy wyszlifowaną miarkę, pokazującą, ile alkoholu w nim zaserwowano.

Unikalnym eksponatem z ciekawą historią jest szkatułka drewniana z więzienia na Świętym Krzyżu. Została wykonana w latach trzydziestych XX w. przez jednego z więźniów. Ma formę pudełka na cygara ozdobionego roślinną płaskorzeźbą. Więzień podarował ją strażnikowi więziennemu Piotrowi Modzelewskiemu. Modzelewski na początku II wojny światowej został aresztowany za działalność niepodległościową po zdekonspirowaniu przez siatkę konfidentów Franza Wittka. W 1940 r. wywieziono go pierwszym transportem do obozu zagłady Auschwitz-Birkenau.



3. Uliczny sztukmistrz, fot. Józef Kłodawski, ok. 1960 r. Źródło: MHKi/Pom/93/41.



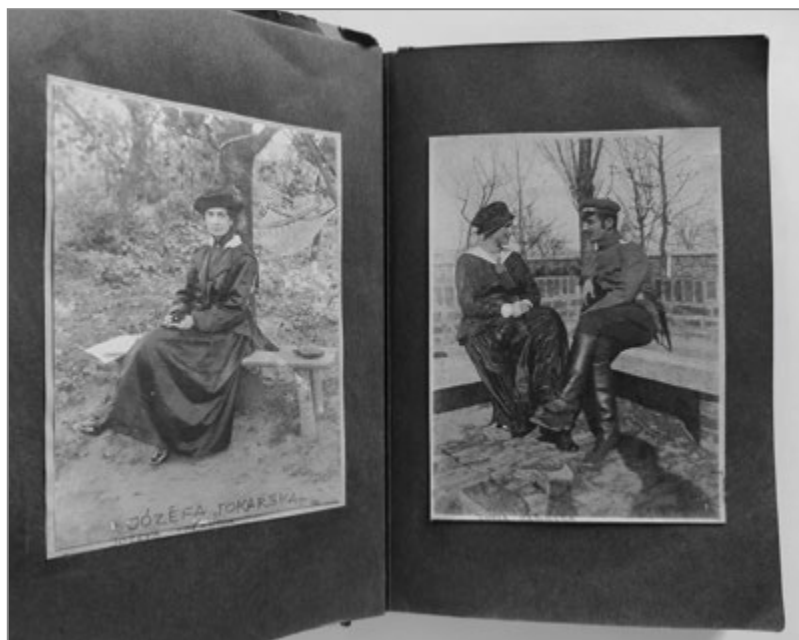
4. Zagroda w Bielinach, fot. Józef Kłodawski, ok. 1960 r. Źródło: MHKi/Pom/99/3.



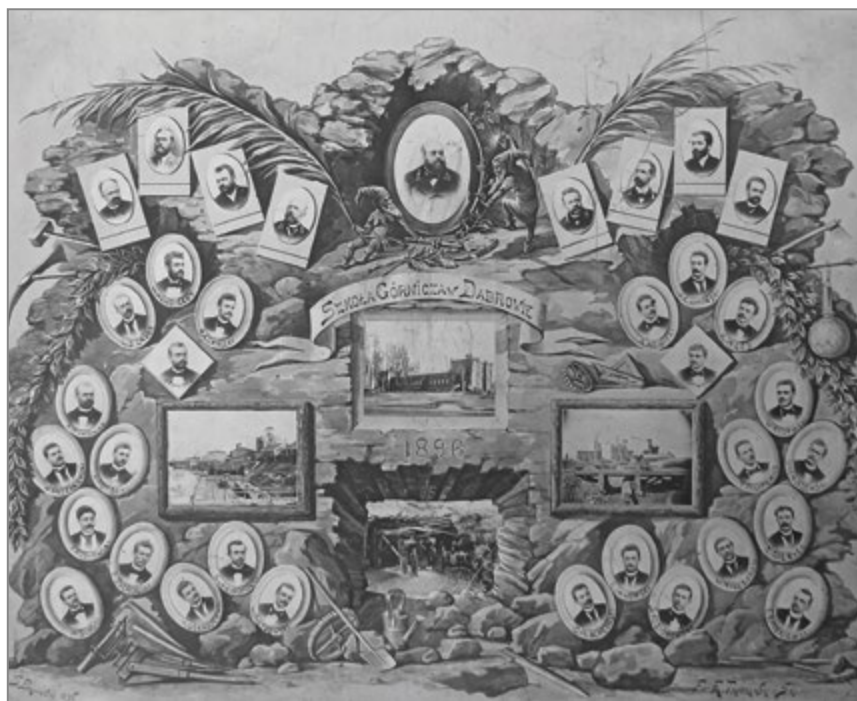
5. Stara bóżnica w Pińczowie, fot. Józef Kłodawski, ok. 1960 r. Źródło: MHKi/Pom/99/6.



6. Kieleccy regionaliści w Ciekotach. Wśród słuchaczy m.in. Edmund Massalski i Sylwester Kowalczewski, czyta Monika Żeromska, fot. Józef Kłodawski, ok. 1960 r. Źródło: MHKi/Pom/99/6.



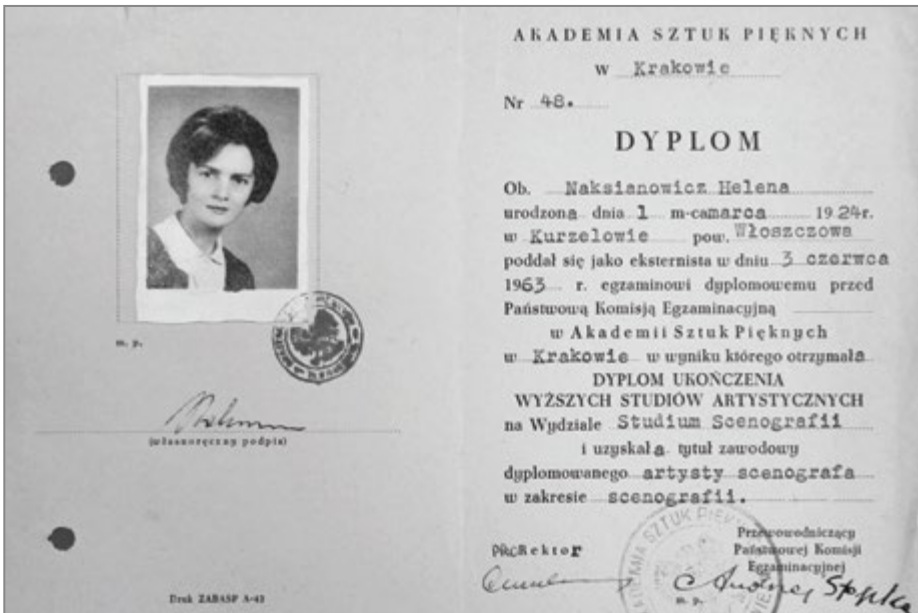
7. Album fotograficzny rodziny Tokarskich, 1919–1920. Źródło: MHKi/H/2533.



8. Tableau pamiątkowe absolwentów Szkoły Górniczej w Dąbrowie Górniczej, 1896 r. Źródło: MHKi/H/2544.



9. Szkatułka drewniana z wiązienia na Świętym Krzyżu, lata trzydzieste XX w. Źródło: MHKi/H/2583.



10. Dyplom Heleny Naksianowicz z ukończenia Wyższych Studiów Artystycznych na Wydziale Studium Scenografii Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, 1965 r. Źródło: MHKi/H/2564.

Do zbiorów przyjęto ponadto, datowane na pierwszą połowę XX w., żardinierę (rodzaj szklanego kwietnika) z różowego szkła i wazonik z niebieskiego szkła prawdopodobnie z Huty „Żąbkowice”, a także pochodzące z lat osiemdziesiątych XX w. dwie popielniczki i wazonik z reklamami gazety „Echo Dnia” wyprodukowane w Fabryce Porcelany w Ćmielowie oraz miedziany talerz ozdobny z herbem Kielc.

Wśród pamiątek osobistych po wieloletnim wiceprezydencie Kielc oraz p.o. prezydenta w 1927 r. Juliuszu Potockim (m.in. bakelitowy przybornik na biurko, zestaw kreślarski, dwa datowniki stemplowe) jest również zbiór tłoków pieczętnych z kieleckiego magistratu.

Przykładem wyrobów kieleckiego przemysłu drzewnego są dwa krzesła z lat trzydziestych XX w., pochodzące z Wytwórni Mebli Giętych „Kartel”. Była to niewielka, założona w 1929 r., fabryka, należąca do dwóch kieleckich przedsiębiorców: Moszka Dawida Eisenberga i Elego (Jozefa) Sobela. Mieściła się w budynkach pobrowarnych przy ul. Chęcińskiej.

Kolekcja związana z Fabryką Łożysk Tocznych „Iskra” została wzbogacona o sztandar NSZZ „Solidarność” pochodzący z tej fabryki. Wykonany w 1980 r. w klasztorze Bernardynek w Świętej Katarzynie, był wyrazem patriotycznego zaangażowania załogi zakładów. Po wprowadzeniu stanu wojennego władze skonfiskowały sztandar wraz z materiałami i dokumentami zakładowej „Solidarności” i przez lata miejsce jego przechowywania było nieznane. Dopiero w roku 1989 odkryto, że znajduje się w podziemiach budynku OPZZ w Warszawie. W lipcu 1989 r. działacze związkowi Andrzej Jaworek wraz z Wacławem Gajosem i Andrzejem Bobińskim przywieźli go do Kielc. Dokonano wtedy jego ponownego poświęcenia w kościele pw. Niepokalanego Serca NMP w Kielcach, a siostry bernardynki doszyły znajdującemu się na sztandarze orłowi koronę.

Do zbiorów sztuki włączono pamiątki po Helenie Naksianowicz, malarce, poetce i scenografce teatralnej, związanej z Teatrem Lalki i Aktora „Kubuś” w Kielcach⁹. Muzeum otrzymało prace malarskie i rysunkowe (obraz olejny na skleńce, akwarele, rysunki tuszem, szkice ołówkiem – w większości portrety i pejzaże) oraz dokumenty (świadczenia, dyplomy, katalogi i foldery z wystaw, notatnik z wierszami, rękopisy i maszynopisy z notatkami i szkicami scenariuszy).

Muzeum wzbogaciło się o dwie akwarele: z panoramą Kielc (autor nieznany, dat. początek XX w.) i kościołem św. Wojciecha (autor A. Sołoman?, dat. 1943 r.) oraz o dwa gwasze z widokiem na pałac biskupów (autor nieznany, dat. 1939 r.) i na

9 Helena Naksianowicz (1924–2013) – przez 24 lata była związana z Teatrem Lalki i Aktora „Kubuś”. Początkowo zatrudniona jako plastyk, następnie jako scenograf. Była autorką 61 scenografii do spektakli lalkowych. Przez kilka lat pracowała też w Spółdzielni Pracy Przemysłu Zabawkarskiego „Gromada” w Kielcach, gdzie projektowała i wykonywała zabawki. Ważną dziedziną twórczości Heleny Naksianowicz było malarstwo. Jej prace były wystawiane na około dwudziestu indywidualnych i stu zbiorowych wystawach. Za swą działalność artystyczną była wielokrotnie nagradzana, otrzymała m.in. nagrody Wydziału Kultury miasta Kielce, nagrodę artystyczną „Przemian”, odznaczenie „Za zasługi dla Kielecczyny”, odznaczenie „Zasłużony Działacz Kultury” i Srebrny Krzyż Zasługi.

schody klasztoru na Karczówce (autor J. Dymicz, dat. początek XX w.). Przyjęto też dwie płytki ceramiczne z rysunkami Piotra Wollenberga przedstawiające basztę „Plotkarkę” i kościół ewangelicki w Kielcach (dat. trzecia ćwierć XX w.)

Muzeum otrzymało również fajansowy talerz pamiątkowy „Dziewięć wieków Kielc” z Włocławskich Zjednoczonych Zakładów Ceramiki Stołowej. Jego projektantem był Jan Sowiński, urodzony w Kielcach grafik i ceramik¹⁰.

Zasób biblioteczny w 2022 r. powiększył się o 124 druki zwarte, 35 numerów czasopism, 16 katalogów i 74 obiekty ikonograficzne.



11. Talerz miedziany z herbem Kielc, po 1945 r. Źródło: MHKi/H/2585.



12. Talerz pamiątkowy „Dziewięć Wieków Kielc”, pierwsza połowa lat siedemdziesiątych XX w. Źródło: MHKi/Pom/91.

10 Jan Sowiński (1911–1990) – urodził się w Kielcach. W latach 1928–1932 uczył się w Państwowej Szkole Sztuk Zdobniczych i Przemysłu Artystycznego w Krakowie. W drugiej połowie lat trzydziestych prowadził w Kielcach pracownię graficzną Atelier „Kropka”, w której zajmował się reklamą, projektowaniem grafiki do książek, fotografią dla czasopism oraz malarstwem. W czasie wojny więziony w niemieckich obozach koncentracyjnych za udział w ruchu oporu. W 1953 r. przeprowadził się do Włocławka i rozpoczął pracę jako projektant w Ośrodku Wzorującym Włocławskich Zakładów Ceramiki Stołowej, gdzie projektował zarówno formy ceramiczne, jak i wzory dekoracji. Jego twórczość prezentowano na wystawach krajowych i zagranicznych. Zmarł we Włocławku.

Marcin Kolasa (Kielce History Museum)

Acquisitions of the Kielce History Museum in 2022

In 2022, the Museum of Kielce History added 210 inventory items (totalling 601 pieces) to its collections. Of these, 86 were included in the „History” inventory book, 10 in the „Art” inventory book, and 114 in auxiliary books. The library resource expanded with 249 new inventory items.

The museum received several significant collections, including memorabilia from Teodor (January Uprising insurgent, merchant, and councillor) and Józef (regionalist) Kłodawski, Juliusz Potocki (former Kielce president), Jerzy Rosiński (composer and organist), Lieutenant Kazimierz Chyliński (aviator), Antoni Pacan (craftsman, worker at Huta Ludwików), Helena Naksianowicz (painter and set designer), Jadwiga Delegiewicz (teacher), and items from the Tokarski family. The majority comprises prints, documents, and photographs.

Among the intriguing acquisitions are a wooden box crafted in the Holy Cross prison, butcher knives from Chęciny, seals from the pre-war Kielce city hall, two chairs from the Bent Furniture Factory „Kartel”, a chair, a drilling machine, and prosthetic workshop accessories from Stanisław Jaros.

Additionally, the museum obtained a faience commemorative plate „IX Centuries of Kielce” from the Włocławek Pottery Works. The plate was designed by Jan Sowiński, a graphic artist and ceramist born in Kielce.

The library holdings in 2022 expanded by 124 bound prints, 35 periodical issues, 16 catalogues, and 74 iconographic items.

Keywords: museum, collections, artifacts, family mementos